

İç Göç ve Kent ile Bütünleşme: Kocaeli İli Alan Araştırması

Internal Migration and Integration in City: A Field Study in Kocaeli

Burcu KÜMBÜL GÜLER

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.

Arzu ÖZSOY ÖZMEN

Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.

Doğa Başar SARIİPEK

Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.

Ekim 2015, Cilt 5, Sayı 2, Sayfa 37-69
October 2015, Volume 5, Number 2, Page 37-69

P-ISSN: 2146 - 4839

E-ISSN: 2148-483X

2015/2

www.sgd.sgk.gov.tr

e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayınlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

Cilt : 5 - Sayı : 2 - Yıl : 2015 / Volume : 5 - Number : 2 - Year : 2015

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / On behalf of the Social Security Institution

Cevdet CEYLAN (Kurum Başkan Yardımcısı / Deputy President of the Institution)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Publication Manager

Mehtap ALTINOK

Yayın Kurulu / Editorial Board

Cevdet CEYLAN

Harun HASBİ

Erdogan ÜVEDİ

Mürsel BAKİ

Ahmet Yalçın YALÇINKAYA

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM

Onur ÖZTÜRK

Selda DEMİR

Asuman KAÇAR

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / Type of Publication: Periodical

Yayın Aralığı: 6 aylık / Frequency of Publication: Twice a Year

Dili: Türkçe ve İngilizce / Language: Turkish and English

Basım Tarihi: Press Date: 01.10.2015

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL tarafından indekslenmektedir.

Journal of Social Security (SGD), has been indexed by

TUBİTAK ULAKBİM - TR

ASOS INDEX - TR

DOAJ - SE

EBSCO HOST - US

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL

SGD Sosyal Güvenlik Dergisi

Tüm hakları saklıdır. Bu Dergi'nin tamamı ya da Dergi'de yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı Yasa'nın hükümlerine göre Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığının yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Tasarım / Design: Pinhole Medya - Ankara - info@pinholemedya.com

Basım Yeri / Printed by: Dumat Ofset

İletişim Bilgileri / Contact Information

Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TURKEY

Tel / Phone: +90 312 207 88 91 – 207 87 70 • Faks / Fax: +90 207 78 19

Erişim: www.sgd.sgk.gov.tr • e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

---

ULUSLARARASI DANIŐMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAŐ
Bangor University – UK

Professor Jacqueline S. ISMAEL
University of Calgary – CA

Professor Ŗzay MEHMET
University of Carleton – CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton – CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia – CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York – USA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah – USA

ULUSAL DANIŐMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
Türkiye Bilimler Akademisi

Prof. Dr. Mustafa ACAR
Aksaray Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ŗrsan AKBULUT
TODAIE

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Uludağ Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
Çağ Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
TODAIE

Prof. Dr. Berrin Ceylan ATAMAN
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Hayriye ATİK
Erciyes Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Zakir AVŐAR
Gazi Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Prof. Dr. Selda AYDIN
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Remzi AYGÜN
Gazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Vedat BİLGİN
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Nurşen CANİKLİŐOĐLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİŐOĐLU
Yıldız Teknik Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Üstün DİKEÇ
Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Ŗmer EKMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Şükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Vedat GÜRBÜZ
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Namık Kemal Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Türksel KAYA BENGŞİR
TODAIE

Prof. Dr. Aşkın KESER
Uludağ Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Cem KILIÇ
Gazi Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
Sebahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali SEYYAR
Sakarya Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Müjdat ŖAKAR
Marmara Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Erol ŖENER
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Zarife ŖENOCAK
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Savaş TAŐKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Mehtap TATAR
Hacettepe Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Üniversitesi İİBF

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bağçeşhir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. M. Fatih UŐAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Ŗzlem Ŗzdemir YILMAZ
Ortaođu Teknik Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Tamer AKŐOY
TOBB Ekonomi ve
Teknoloji Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Süleyman BAŐTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hediye ERGİN
Marmara Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Orhan FİLİZ
Polis Akademisi

Doç. Dr. Engin KÜÇÜKKAYA
Ortaođu Teknik Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Adil ORAN
Ortaođu Teknik Üniversitesi İİBF

İç Göç ve Kent ile Bütünleşme: Kocaeli İli Alan Araştırması¹

Internal Migration and Integration in City: A Field Study in Kocaeli

Burcu KÜMBÜL GÜLER*

Arzu ÖZSOY ÖZMEN**

Doğa Başar SARIİPEK***

ÖZ

İç göçün birey ve toplum üzerinde yaşattığı sosyal değişim ve kent ile bütünleşme süreci önemli bir sosyal politika konusudur. Bu çalışmada, göç edenlerin kente uyum sürecinde karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Yoğun göç alan bir kent özelliği gösteren Kocaeli ilinde yürütülen alan araştırmasında, göç edenlerin yoğunluklu olarak tercih ettikleri İzmit, Gebze ve Dilovası ilçelerinde yer alan toplam 6 mahallede, muhtarlar tarafından oluşturulan 12 odak görüşmesinden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde, göç edilen mahallelerde kentle bütünleşme sürecinde pek çok sorun yaşanabildiği, ancak yaşanan bu ortak sorunların genellikle mahalle içinde bir kader birliği oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, kente uyum sürecinde, göçle gelmiş mahalle sakinlerinin göç ettikleri yerin kimliğinden sıyrılıp yerleşilen yerin kimliğine bürünmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Kentle bütünleşmeyi zedeleyebileceği düşünülen önemli sosyal sorun alanları ise, göç eden ailelerde yaşanan işsizlik, yoksulluk, çalışan yoksulluğu, kadının çalışmaya başlaması ile birlikte ortaya çıkan çocuk bakımı olarak göze çarpmaktadır.

Anahtar Sözcükler: İç göç, bütünleşme, sosyal dışlanma, sosyal içerme

ABSTRACT

Social consequences of internal migration on individual and society and the process of integration with cities are important social policy issues. In this study, it is aimed to explore the problems of migrants during the process of adaptation to cities. In this empirical study which is based on Kocaeli as a city of high flow of migration, the data gathered from 12 focus group interviews organized by the village headmen of various neighbourhoods of counties of İzmit, Gebze, Dilovası which are highly preferred among migrants are analysed. Broadly speaking, many problems seem to appear during adaptation process, but a tendency of sharing a common fate among residents is also observed. Moreover, it is observed that migrants start getting rid of their origin place identities and accepting the new identities. As for the social problem issues to damage the integration process with city, unemployment, poverty, being a working poor, child care roles of working women within the migrant families are the most obvious ones.

Keywords: Internal migration, integration, social exclusion, social inclusion

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.,
burcuguler@gmail.com

** Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.,
ozsoyarzu@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İ.İ.B.F.,
dsariipek@gmail.com

1 Bu çalışmanın verileri, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen, Kocaeli Valiliği İl Sosyal Etüt ve Proje Müdürlüğü tarafından yürütülen ve yazarların aynı zamanda proje araştırmacısı olduğu "Kocaeli'ye İç Göç ve Entegrasyon (KOGET)" projesi dahilinde toplanmıştır.

(Makale gönderim tarihi: 01.07.2015 / Kabul tarihi: 30.07.2015)

GİRİŞ

İnsanların gerek bireysel gerekse de kitlesel olarak, kısa ya da uzun süreli yer değiştirmesini ve hareketliliğini ifade eden göç olgusu; içerdiği dinamikler, neden ve sonuçları ile birlikte sosyal politikanın önemli ilgi alanlarından biridir. Özellikle göç edilen kentte hemşehri içi dayanışma ağları ile birey ve ailesinin kente bütünleşme çabası sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramları ile yakından ilintilidir ve bu konular sosyal politikanın incelediği alanlar olarak önplana çıkmaktadır. Bölgeler arasındaki kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıkları şekillendiren iç göç olgusu, bir ülkedeki emek piyasasının sağlıklı ve verimli işleminde, kente uyum sürecinde, çalışma barışının ve dolayısıyla toplumsal barışın tesis edilmesinde üzerinde dikkatle durulması gereken bir toplum dinamiğidir. İç göçü sadece iktisadi bir mesele gibi görmek ve göçmenlerin yaşam kalitelerindeki düşme ve sosyal dışlanma gibi sosyal politikayı ilgilendiren toplumsal boyutlarını görmezden gelmek, hem kendisinden beklenen olumlu etkilerin gerçekleşmemesine neden olacak hem de çok daha ciddi toplumsal sorunların yaşanmasına neden olacaktır.

Bu noktadan hareketle, bu çalışmada iç göç olgusu bir sosyal politika konusu olarak ele alınıp tartışılacaktır. Daha açık bir ifadeyle, göç sadece basit bir coğrafi mekan değiştirme eylemi olmanın ötesinde, yaşam standardını ve kalitesini yükseltecek bir iş bulma amacıyla yapılan, göç edilen bölgedeki istihdamı, ücret düzeyini, sosyal yaşamı etkileyen bir süreç olarak ele alınacaktır. Bu süreç; yaşanan mahalleye, çalışılan işyerine, sosyal ve fiziki ortama uyum sağlama, yeni tutumların kazanılması, tutum ve davranış kalıplarının değişimi gibi pek çok ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik sonuçları olan çok boyutlu ve kapsamlı bir süreçtir. Özellikle göç edenlerin sosyal dışlanma riski taşıması nedeniyle, onları kentle, yaşadıkları sosyal ortamlarla bütünleştirme ve sosyal dışlanmayı en aza indirme amaçlı sosyal içerme tedbirleri alması gereken sosyal politika disiplinine düşen önemli görevler vardır.

Bu çalışmada alan araştırmasının yapıldığı yer olarak seçilmiş olan Kocaeli, Türkiye'nin en gelişmiş sanayi kentlerinden biri olması sebebiyle uzun yıllardır yoğun ve sürekli seyreden iç göç dalgalarına maruz kalmıştır. Yoğun iç göç hareketleri, Kocaeli'nin temel nüfus dinamiklerinin şekillenmesinde her zaman doğrudan etkili olmuştur. İstatistiksel olarak Kocaeli'de göç

olgusuna ilişkin veriye ulaşılabilir olsa da, göçle buraya yerleşmiş olan bireylerin kente uyum sağlama konusunda hangi sorunlarla mücadele ettiklerini inceleyen çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Yazındaki bu açıktan faydalanarak, göç ederek kente yerleşmiş olan bireylerin kent ile bütünleşmelerinde karşılaştıkları sorunları alan araştırması yardımıyla tespit etmek bu çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, öncelikle kavramsal çerçeve dahilinde iç göç olgusu ve kentle bütünleşme süreci üzerinde durulacak olup, sonrasında alan araştırması hakkında bilgi verilecek ve elde edilen bulgular tartışmaya sunulacaktır.

I- KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İç göç olgusunun anlaşılabilmesi için yazında yer alan tanımlardan yola çıkılarak, Türkiye’de yaşanan iç göçün nitelikleri, yıllar itibariyle süreci, iç göçe neden olan faktörler üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise, iç göç sonucunda birey ve grupların kente, yaşama ve sosyal alan ile bütünleşme süreci yazın taraması ile birlikte değerlendirilecektir.

A- İç Göç

Genel olarak göç olgusuna bakıldığında, nüfusu mekanda yeniden dağıtması ve işgücünün, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağılımını sağlaması nedeniyle, mekan organizasyonunun yeni şartlara uyumunda en etkin mekanizmalardan biri olduğu görülmektedir (Tekeli, 1975:153). Göç olgusu, toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapısı ile yakından ilişkisi olan toplumsal yapıyı etkilemektedir, dolayısıyla göç toplumsal yapının değişmesine neden olan önemli bir faktördür. Göç, ilk bakışta basit bir yer değiştirme süreci olarak algılansa da, neden ve sonuçları ile birlikte toplum ve birey üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Bülbül ve Köse, 2010:76).

Göç olayları, farklı ülkeler arasında gerçekleşmesi durumunda “dış göç” ya da “uluslararası göç” olarak ifade edilirken, hareketliliğin aynı ülke içinde gerçekleşmesi durumunda olgu “iç göç” olarak değerlendirilmektedir. Bir diğer ifadeyle, kısa süreli veya uzun süreli, yapılan herhangi bir yer değiştirme, eğer aynı toplumsal sistem içinde gerçekleşiyorsa iç göç olarak anılmaktadır. İç göç hakkında yapılan tanımlara bakılacak olursa; bir tanıma göre iç göç “bir ülke veya bölge içinde yaşayan kişi veya kişilerin belirli bir zaman dilimi içinde, çalışmak ve/veya yerleşmek amacıyla yaptıkları

kalıcı yer değişiklikleri” olarak ele alınmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2011:1589). Bir diğer tanım “bir ülke içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerlerin birinden diğerine yerleşme amacıyla yapılan hareket”i iç göç olarak değerlendirmektedir (Keleş, 1998:40’dan aktaran Şen, 2014:233). Teknik ve zaman sınırı koyan bir tanıma göre ise iç göç, “bir ülke sınırları içinde, bireyin bir yıldan az olmamak kaydıyla yaşadığı ortamı değiştirmesidir” (Üçdoğruk, 2002:157). Aslında, zaman açısından göç, belirli zaman dilimi içinde bir mekan değişikliği olarak ifade edilirken, bu zamanın alt ve üst limitlerinin ne olacağı ya da zaman sınırının olup olmayacağı konusu hakkında sosyal bilimciler arasında bir görüş birliği yoktur. Bazılarına göre bu süre bir yıl veya daha fazla olmalıdır (Öztürk ve Altuntepe, 2011:1589).

Genel olarak göçlerin ana nedeni, sosyal ve ekonomik olanakların dağılımında bölgeler ya da kentler arası mekansal farklılık görülmesidir. Aslında, mekanlar arası yaşanan bu dengesizlik, iç göçlerin hem nedeni hem de sonucu olarak görülmektedir. Bu sebeple, iç göç ve bölgeler arası sosyal, kültürel ve ekonomik dengesizlik konularının birbirinin içine geçmiş olması nedeniyle, neden ve sonuç ilişkisinin tam olarak çözülemediği bir kısır döngü yaşanmaktadır (Başel, 2007:520). Bölgeler arası dengesizliğin birey tarafından algılanması ile birlikte, göçün temelindeki asıl motivasyonun da insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gidip iş bulmak ve bir takım imkanlardan daha fazla oranda yararlanmak olduğu anlaşılmaktadır (Üçdoğruk, 2002:157).

Yazında göç olgusunu ele alan belli başlı üç yaklaşımdan söz edilmektedir. Bu yaklaşımlar: “fayda-maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici faktörler yaklaşımı” ile “seçkinlik yaklaşımı”dır (Çelik, 2005:168). Fayda-maliyet yaklaşımı, bireyleri “homo economicus” olarak kabul eder. Bu yaklaşıma göre, bireyler rasyonel bir şekilde hareket etmektedir. Dolayısıyla, faydaların maliyetlerden daha büyük olması halinde göç edeceklerdir. Fayda-maliyet yaklaşımı iki grubundan biri olan klasikler, göç olgusunu “beşeri sermaye” kavramına dahil ederek, bu yaklaşımın öncülüğünü yapmışlardır. Bu yaklaşıma göre bireyler, rasyonel düşünce sistemi dahilinde maliyet ve kar hesabı yaparak daha yüksek bir kazanç elde edileceği hesabına göre göç kararı vermektedir. Bu kararlar, beşeri sermayeye yapılan bir yatırım olarak da değerlendirilmektedir. Diğer grubu oluşturan Neo-Klasikler, bireylerin gelecekle ilgili beklentilerinin göç kararına olan etkisini incelemişlerdir.

Beklentiler daha yüksek gelir elde etmek ve bir iş bulmaktır. Todaro ve Borjas tarafından geliştirilen neo-klasik göç teorisine göre, bireyler bölgeler arasındaki farklılıklara göç ederek tepki göstermektedir. Bunun nedenleri incelendiğinde, göçün daha yüksek ücret sunan yerlere giderek yaşam standardını yükseltmek isteyen bireylerin aldıkları, bireysel ve gönüllü rasyonel kararların sonucunda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Güllüpnar, 2012:59-60).

İtici ve çekici faktörler yaklaşımına göre ise, göçe neden olan faktörler iki kategoride ele alınır: “itici” ve “çekici” unsurlar. İşsizlik ve düşük gelir gibi unsurlar bireyleri, göç etmeye itecek şekilde etkilerken, istihdam olanakları ve yüksek gelir, bireyi göçe teşvik edecek şekilde çekici olarak etkileyecektir. İtici ve çekici güçler yaklaşımının öncüleri olan Klasikler, bu yaklaşımın teorik çerçevesini belirlemişlerdir. Bunlara göre, geri kalmış bölgelerdeki faktörler, bireyleri itici olarak etkiler. Örneğin, nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağıtılmış toprak, gizli işsizlik, eksik istihdam, düşük verimlilik, tarımda makineleşme, mevsim dışı iktisadi faaliyetlerin mevcut olmayışı, doğal afetler, kan davaları, tarım arazisinin olumsuz özellikleri ve iklim şartları gibi nedenler itici faktörler olarak sayılabilir (Akgür, 1997:62). Tersine şekilde, istihdam, gelir, eğitim ve sosyal olanakları gibi gelişmiş bölge faktörleri çekici unsurlar olarak etkili olacaktır.

Son olarak, seçkinlik yaklaşımına göre; eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi unsurlar göz önüne alındığında, göç eden bireyler, göç etmeyenlere göre seçkindirler. Seçkinlik yaklaşımının öncüleri göçmenlerin eğitim, yaş, cinsiyet, ırk, medeni durum, sağlık ve diğer demografik özellikleri itibariyle seçkin olduğunu belirtir (Çelik, 2005:178-182).

Türkiye’deki iç göç sürecine bakıldığında, ülkenin 1950’lerden itibaren ulusal düzeyde göç olgusuyla tanışmaya başladığını söylemek mümkündür. TÜİK Genel Nüfus Sayımları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerini derleyen Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)’nın (2013) raporuna göre; 1927 yılından 2012 yılına dek, ciddi oranda seyreden bir kent kır nüfus değişimi görülmektedir. 1950 yılından itibaren, kırsal nüfus oranı düşüş eğilimine, kentsel nüfus oranı da yükseliş eğilimine girmiştir. 1980 sonrası yıllarda, kent nüfusu kır nüfusunun üzerinde seyretmeye başlamıştır. 2012 yılına gelindiğinde kırsal nüfus %23 iken, kent nüfusu %77’ye ulaşmıştır. En güncel veri olarak 2014 yılında

ise, fark çok daha fazla büyümüş, kentlerdeki nüfus %91,8'e yükselmiştir (ADNKS Sonuçları, 2007-2014).

1950'lerden itibaren başlamış olan ve gerek itici gerek çekici nedenlerle kırdan kente doğru yaşanan iç göç süreci, hükümetlerin konut ihtiyacını karşılayamadığı bu dönemde, büyük şehirler çevresinde gecekondulaşmanın başlamasına sebep olmuştur. İç göç hareketi ile kentin çevresine yerleşen göçmenler, büyümekte olan sanayiye ucuz işgücü olarak katkıda bulunmuşlardır. Dolayısıyla gecekondular, çalıştığı halde ihtiyaçlarını karşılayamayan, yoksulluk sınırında veya altında yaşayan çalışan yoksulları barındıran yerler olmuştur. Buralarda yaşayan göçmenlerin sorunu sadece düşük ücretle sınırlı kalmamakta, kayıtdışı istihdam, sosyal güvenceden mahrum olma, düzensiz gelir de bu soruna eşlik etmektedir (Adaman ve Keyder, 2006: v).

Göçün nedenleri incelendiğinde ise, en güncel veri olarak 31.01.2013 tarihli haber bülteni ile duyurulmuş olan 2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye'de gerçekleşen öncelikli iç göç nedeninin %41,5 ile "hane üyelerinden birine bağlı olarak gerçekleşen göç" olduğu anlaşılmaktadır. İkinci sırada ise %22,6 oranı ile "eğitim amaçlı iç göç"lerin gerçekleştiği görülmektedir. Üçüncü sırada "tayin ve iş değişikliği gibi nedenlerle göç edilirken, "iş aramak ve bulmak" için yer değiştirme %12,2 oran ile dördüncü sırada yer almaktadır (TÜİK, 2011).

Yukarıda bahsedilen itici ve çekici faktörler açısından Türkiye'deki göç etme nedenleri incelendiğinde, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1991 yılında yapılmış olan bir araştırmadan örnek vermek gerekirse, ülkenin dört ayrı bölgesinden seçilen köylerde uygulanan anketlere göre, itici nedenler üç grupta toplanmıştır. Bu nedenler; 1) İçinde bulunulan şartlardan memnun olmamak veya işsiz olmak, 2) Refah-gelir farklılığı, başka bir ifadeyle göç edenlerin tüketim düzeylerinin farklı olduğunu görmeleri, 3) Kendilerinden sonra gelecek olan genç kuşaklara veya çocuklarına iyi bir gelecek, daha iyi yaşam ve eğitim imkanları sağlamak istemeleri (Akgür, 1997:62) olarak belirlenmiştir. Aynı çalışmanın bulgularına göre çekici faktörler şu şekilde sıralanmaktadır: 1) İş bulma isteği, 2) Daha iyi yaşam şartlarına sahip olma, daha iyi bir yaşam standardı yakalama isteği, 3) *(İtici faktörlerdekine benzer şekilde)* Gelecek kuşaklara ve çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlayıp bırakma düşüncesi ve isteği (Akgür, 1997:70).

Türkiye’de yaşanan iç göçün niteliğine baktığımızda, yaşanan göçlerin daha iyi konumda olan mekana doğru gerçekleşmekte olduğu söylenebilir. Göçün yönü genellikle sosyo-ekonomik nedenlerle Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden, sanayileşmiş ve kişi başına gelir düzeyi yüksek olan batı bölgelerindeki illere doğrudur. Kısacası göçün yönü “doğu-batı” şeklinde olup, kırsaldan kente doğru ve genellikle hep aynı merkezlere yönelik bir özellik taşımaktadır (Üçdoğruk, 2002:159). Bununla birlikte, kırsal alanlardan kentlere doğru göç yaşanmasının temelinde iş bulma amacı olduğu pek çok araştırma tarafından doğrulanmaktadır (Taşçı, 2009:186).

B- Kentle Bütünleşme

Göç araştırmalarının en çok üzerinde durduğu konulardan biri göçle gelenlerin kentle bütünleşme sürecidir. Kentle bütünleşme çabasında göçenler kentlileşme sürecine dahil olmakta, bir bakıma kent ortamında yeniden toplumsallaşmaktadırlar. Kentin kendisi sanayileşme, teknoloji ve siyasal ortamda sürekli dönüşürken, göçmenler de bu ortam içinde etkilenmektedir. Bu durum, kent açısından “modernleşme” iken, kırsal göçmen açısından da “kentlileşme” olarak tanımlanmaktadır. Kentle bütünleşme ya da kentlileşme, “kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci” olarak ele alınmaktadır (Mutlu, 2007:15).

Göçün kent üzerinde olumlu etkileri olabildiği gibi, olumsuz pek çok etkisi de bulunmaktadır. Göçler sonucunda kentlerde çıkan konut ve gecekondü sorunları, göçün hacmiyle orantılı gelişemeyen yerel hizmetler ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar, orantısız artış gösteren göçlere bağlı olarak oluşan işsizlik başta olmak üzere işgücü piyasası genel sorunları göçün olumsuz etkilerinden en önemlileridir (Es ve Ateş, 2004:211). Göç edenlerin yaşanılan yere, yaşam şekline, sosyal ortama, çalışma yaşamına uyum sağlayabilmesi, göç edenler ile gittikleri yerde yaşayan yerel halk arasındaki ilişkiler, etkileşimler kentle bütünleşme sürecinde incelenen konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentle bütünleşme aynı zamanda göçle gelenlerin topluma katılımını da içinde barındırmaktadır. Bu kavramlar, özellikle sanayileşmiş ülkelerin sınıf yapısını etkileyen değişimler nedeniyle eşitsizliğin çözümlenmesi ve

etkilerinin azaltılması adına son zamanlarda oldukça fazla dile getirilmektedir (Sapancalı, 2005:52). Topluma kabul edilmeyi, toplumla bütünleşmeyi anlatan söz konusu kavramlar sosyal dışlanmanın tersi olarak bilinmektedir. Sosyal dışlanma ise, bölüşüm sorununun yanı sıra yetersiz sosyal katılım, sosyal bütünleşmenin yokluğu ve güç yoksunluğu gibi sosyal ilişkiler üzerine odaklanan bir kavramdır. Sosyal dışlanma, yoksullukla çok ilgili bir kavram olarak görünmesine rağmen, aslında sadece gelir ve tüketim sorunlarına bağlı olarak mutlak yoksulluk sınırında ya da altında yaşamakla ilgili değil, aynı zamanda bireyin yaşamını iyileştirecek alanlara kısmen ya da tamamen katılamamakla ilgilidir (Sapancalı, 2005:57). Sosyal dışlanma ve sosyal içerme gibi kavramlar sosyal politika şemsiyesi altında düşünülebilecek alt kavramlardır. Sosyal politika; yoksulluğu azaltmak, sosyal korumayı, sosyal içermeyi ve insan haklarında ilerlemeyi içine alacak şekilde geniş bir disiplin (Taşçı, 2009:183) olduğundan, göçün birey üzerinde yaşattığı sosyal dışlanma sosyal politikanın üzerine eğilmesi gereken önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bu nedenle, göç ve göç ile ilintili sosyal dışlanma konusu hakkında oluşturulabilecek her türlü sosyal bütünleşme ya da içerme stratejilerini içinde barındıran sosyal politika uygulamalarının önemi büyüktür.

Sosyolojik olarak bütünleşme süreci, sınırları kesin hatlarla çizilmiş olan sosyal sistemlerdeki istikrara ve beraberce uyum içerisinde davranış göstermeye vurgu yapmaktadır. Ayrıca bütünleşme, sosyal sistemde ilişkileri güçlendiren, topluma yeni aktörlerin ve grupların girmesini sağlayan bir unsurdur. Bütünleşme, bir bütün olarak toplumu veya toplumun sosyal kurumlarını kullanarak amacına ulaşmaya çalışır. Sosyal bütünleşme sürecinde, göç edenlerin geçtikleri dört temel aşamadan bahsedilmektedir. Bunlar; 1) Kültür yüklenmesi, 2) Toplumda bir yere gelme, 3) Etkileşim ve 4) Topluma ait olmak şeklinde sıralanabilir (Murat ve Taşkesenlioğlu, 2009:27).

Genellikle bütünleşme politikalarının beklentisi, farklı kültürlerin uzun vadede birbirlerine yaklaşarak, farklı kültürel öğelerden oluşan bir senteze ulaşmalarıdır. Göçle gelenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara dahil edilmesinin gerçekleşmesi bir toplumun kurumlarının ve sosyal hayatının sürekliliği için gerekli ve önemli olmakla birlikte, bütünleşmenin sağlanamaması durumunda, ayrımcı önyargılarla gelişen sosyal dışlamaya ilişkin tutumlar ve toplumdan tamamen kopma meydana gelebilecektir (Özmen, 2011:397-398).

Bu çalışmada; istihdam, güvence, boş zaman kullanımı, barınma, güvenlik, kamu hizmetlerinden yararlanma, sosyal dışlanma gibi göstergelerin “kente aidiyet” duygusunun oluşmasını sağlama yoluyla göç edenlerin kente bütünleşmesi sürecini değerlendirmede önemli parametreler olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, göçün sonucunda, yukarıda bahsedilmiş olan dört aşamadan sonuncusu olarak belirtilmiş olan “aidiyet duygusunun kazanılması”nın kent ile bütünleşmede temel bir gösterge olduğu kabul edilmektedir.

II- KOCAELİ İLİ ALAN ARAŞTIRMASI

Türkiye'nin önemli bir göç alan kenti olan Kocaeli iline doğru gerçekleşen iç göç ve sonrasında göçerlerin kentle bütünleşme sürecini inceleyen alan araştırmasının detayları aşağıda alt başlıklar halinde verilmiştir.

A- Yöntem

1- Amaç

Yoğun göç almasıyla ünlü bir il olan Kocaeli'ye ilişkin özellikle nitel veri eksikliğini gidermek bu çalışmanın ana amacıdır. Kocaeli'nin iç göç açısından neden çekici bir yer olduğuna dair çıkarımda bulunmak, göç ertesinde bireylerin yaşadığı kentle bütünleşme sürecinde içinde buldukları sosyal dışlanma meselesini anlamak, sosyal dışlanma konularını belirlemek, göç edenlerin kentle bütünleşmeyi nasıl başarabildiklerini keşfetmek yapılan alan araştırmasının diğer yan amaçlarını oluşturmaktadır.

İç göçün birey ya da grupların kente olan bütünleşmesinde nasıl bir kentlilik bilincini oluşturduğu ve yaşam kalitesinin düzeyi anlaşılmasına çalışılırken belli faktörlere odaklanılmıştır. Sosyal politika disiplini çerçevesinde belirlenen bu faktörler, sosyal içermeyi içine alacak şekilde; toplumsal hizmetlere ulaşım, vatandaşlık haklarını eşit bir şekilde kullanabilme, sosyal ilişkiler, istihdam olanakları, gelir durumu ve sosyal güvenceden oluşmaktadır.

2- Gerekeçe

Yoğun göç alan bir il olması nedeniyle Kocaeli, göç ertesi kentle bütünleşme ile ilgili sorun alanlarının tespit edilmesi için uygun bir ildir. Kocaeli, 1960'larda girdiği hızlı sanayileşme süreciyle birlikte önemli ölçüde göç almıştır. 1965-1970 arası dönemde kır nüfusu kent nüfusundan fazladır.

1970’li yıllardan itibaren, ilde kentsel alanda yaşayan nüfus artış göstermeye başlamıştır. Yıllar itibariyle aldığı iç göç rakamları takip edildiğinde, Kocaeli 1975-80 döneminde 5’inci sırada, 1980-85 arasında 7’inci sırada, 1985-90 arasında yine 5’inci sırada, 1995-2000 yılları arasında 6’ıncı sıradadır. Ancak 1999 depremi nedeniyle Kocaeli’den ilk defa yoğun göç yaşanmış ve verdiği göç açısından Kocaeli, ilk defa ilk 10 il içine girmiştir (Kocaman, 2008:22). Günümüzde, Kocaeli İstanbul’dan sonra ikinci grup aralığında en çok göç alan iller arasındadır. 2014 yılında Kocaeli’nin aldığı göç 79 bin 697 iken verdiği göç 55 bin 60 kişi olarak gerçekleşmiştir. Net göç hızı açısından değerlendirildiğinde, Kocaeli bulunduğu bölge olan Doğu Marmara Bölgesi’nin %9,29 olan oranını geçmiş, %14,40 oranına yükselmiştir (TÜİK, 2015).

3- Örneklem

Kocaeli’ye yönelik iç göç olgusu ve kentle bütünleşme sürecini anlayabilmek için, il genelinde üç ilçe seçilmiştir. Bunlar İzmit, Gebze ve Dilovası’dır. Bu ilçelere bağlı olan toplam altı mahallede yerleşik yetişkinler çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. İzmit’e bağlı Yenidoğan ve Serdar, Gebze’ye bağlı olan Hürriyet ve Cumhuriyet, Dilovası’ndan Mimar Sinan ve Orhangazi örneklem grubunda yer alan mahallelerdir.

4- İşlem

Projede nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma yönteminde odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Muhtarların organizasyonu ile, sakinler ile 12 odak grup görüşmesi yapılmıştır. Yapılan grup görüşmelerinde, verilen cevaplar birbirine benzer nitelik taşımaya başladığında alınan bilgilerin doyurucu olduğu kabul edilmiş, daha fazla görüşme yapılması gerekli görülmemiştir. Yarı-yapılandırılmış soru formu üzerinden sorular sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar, not tutularak ve ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Ses kayıtları deşifre edilip notlarla birleştirilmiştir. Araştırmacılar, aşağıda Tablo 1’de yer alan kriter ve ilçeler bağlamında bulguları sistematik olarak sınıflandırmışlardır.

B- Bulgular

Araştırma bulguları, iki ana başlık altında sunulacaktır. İlk olarak, mahalle farkı gözetmeden, tüm mahallelerde gözlenen genel eğilim üzerinde durulacaktır.

Genel bulgular başlığı ile verilecek olan bu bulguları “göç” ve “bütünleşme” şeklinde iki alt başlıkta sunmanın verimli olacağı düşünülmüştür. Sonrasında ise, mahalle özelinde bulgulara geçilecektir.

1- Genel Bulgular

a- Göç

Genel olarak, örnekleme yer alan üç ilçenin toplam altı mahallesinde yoğunlukla Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nden göç olduğu görülmektedir. Görüşülen mahalle sakinleri, daha önce göç etmiş olan akraba ya da tanıdıkların göç etmede etkilerinin olduğunu beyan etmişlerdir. Bu durum, göç edecek kişinin fırsatları araştırma ve bunlardan haberdar olunmada etkili olan ve fırsatlar hakkındaki bilgilerin yayılmasında kitle iletişiminden daha etkin görülen “tanıdık ve akraba çoğaltanları” olgusu olarak ifade edilmektedir (Tekeli, 1975:164).

Göçün nedenleri açısından bir değerlendirmede bulunmak gerekirse, mahalle sakinlerinin çoğunluğu göç ettikleri yerlerin yoksul olmasından, iş olanaklarının yetersizliğinden bahsetmiştir. Göçle gelinip yerleşilen yerin ise, iş olanaklarına, fırsatlarına sahip olması mahalle sakinleri tarafından fikir birliğine varılmış bir nedendir. Bu açıdan bakıldığında, göçün gerek itici gerekse de çekici faktörlerin etkisiyle açıklandığı ve ekonomik temelli olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak, “iş aramak ve bulma”nın yaygın şekilde ifade edilen bir iç göç sebebi olduğu görülmektedir.

Katılımcılara halen göçün devam edip etmediği sorusu yöneltildiğinde, önceki yıllara kıyasla, göçün azaldığı cevabı alınmıştır. Böylelikle, eskiye kıyasla göçün hızının kesildiği sonucuna varılmıştır. Geline yere geri dönme durumu ile ilgili soru yöneltildiğinde, katılımcılar geriye dönüş pek fazla rastlanmadığını belirtmişlerdir. Bu nedenle, tersine göçün çok az hatta neredeyse hiç yaşanmadığı söylenebilir. Bunun bir nedeni olarak, katılımcılar tarafından geride kalan toprağın miras yoluyla parçalanması üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle, memlekete geri dönüş alternatifi üzerinde düşünülmemektedir. Ancak görüşülen kişiler, memleketlerine geri dönmeyi amaçlamıyor olsalar da, istihdam olanakları nedeniyle Kocaeli içi veya dışı başka bir yere göç etmeyi düşünebilmektedirler. Yine de, maddi imkansızlıklar yer değiştirmeyi olanaklı kılmamaktadır.

Göç edilen yer yani orijin bölge ile bağlantıya ilişkin soru sorulduğunda, katılımcılar ekonomik bağlantının çok az olduğunu ifade etmişlerdir. Az da olsa bazı gıda maddelerinin köyden geldiğini ifade edenler olsa da, maddi olarak ne memlekette kendilerine ne de kendilerinden memlekete doğru ekonomik bir bağ olmadığı dile getirilmiştir. Katılımcılar, memleketle ilişkilerin genellikle ziyaret amaçlı olarak devam ettiğini belirtmişlerdir.

b- Bütünleşme

Yaşanılan göç sonrasında kente uyum sürecini içinde barındıran bütünleşme ile ilgili olarak, görüşülen kişilerin genellikle pişmanlık dile getirmemiş olmaları, bulunulan yere uyum sağlanmış olduğunun önemli göstergelerinden biridir. Toplam altı mahallede de, mahalle sakinlerinin kendilerini yaşadıkları ve çalıştıkları yere ait olarak görmeleri, uyumun dolaylı göstergelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, özellikle coğrafi açıdan nispeten yakın yerlerden göç etmiş olanlarda, cenazelerin memlekete götürülmesi gerektiğinin düşünülmesi, halen göç edilen yer ile psikolojik bir bağlantının var olduğunu göstermektedir.

Mahallelerin genelini düşündüğümüzde, sosyal ilişkilerde göç edilen yere göre ciddi bir ayrışma ya da kutuplaşmanın gözlenmediğini söylemek mümkündür. Elbette hemen her mahallede, hemşehri dernekleri ve kahvehaneleri olmakla birlikte, farklı yerlerden göç etmiş olanların bir arada uyum içinde yaşamayı başardığı görülmektedir.

Bütünleşme sürecinin önemli bir bileşeni olan istihdam ile ilgili hemen her mahallede bir sorun yaşanmaktadır. İşsizlik ve beraberinde gelen yoksulluk, bireylerin kente uyum göstermesinin önünde büyük engeller olarak durmaktadır. Yaşanılan yoksulluğun yanı sıra, sakinler tarafından alınan hizmetlere yönelik olumsuz değerlendirmelerin yapıyor olması, yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyerek, kente uyumu güçleştirebilmektedir. Ancak, yaşanılan tüm sıkıntılara rağmen, ikamet edilen yerden genel bir memnuniyet havası içinde bulunduğu da görülmektedir. Bu memnuniyet havasını tetikleyen olumlu bir özellik, komşuluk ilişkilerinin samimi olması, bireyler arası ilişkilerin sıcaklığı ve bireyler arası yakınlık olarak vurgulanmaktadır.

Kentle bütünleşme sürecini sıkıntıya sokacak biçimde, kendilerine sunulan hizmet konusunda olumsuz algılamalar olsa da, mahalle sakinlerinin genel olarak göç ettiklerine pişman olmadıkları anlaşılmaktadır. Yine

bütünleşme önemli bir role sahip olan istihdam konusuyla bağlantılı olarak, “köylü işçi”den ziyade “şehirli işçi” tipine doğru bir geçiş yaşandığı söylenebilir. Genellikle, düşük vasıflı, düşük ücretli, güvenceden yoksun işlerde istihdam olanağı bulan erkeklere kıyasla, kadınların işgücüne katılımının erkeklere göre oldukça az olduğu anlaşılmaktadır. Genç işsizliği de yaygın bir şekilde dile getirilen sorunlardan biridir.

2- Mahalle Özelinde Bulgular

Yukarıdaki bölümde, tüm mahallelerdeki genel eğilimler üzerinde durulduktan sonra, bu bölümde her mahallenin kendine has özellikleri, birbirinden farklı yönleri açıklanmaya çalışılacaktır.

a- İzmit - Yenidoğan ve Serdar Mahalleleri

İzmit’in en eski mahallelerinden biri olan Yenidoğan Mahallesi, özellikle son 20 yıl içinde göç alan değil ancak göç veren bir mahalle görünümüne bürünmüştür. İşgücü arzının büyük bir kısmını karşılayan Seka Fabrikası ile Mannesman Boru Fabrikasının kapanması, özellikle genç nüfusun iş bulma amacıyla mahalleyi terk etmesinde doğrudan rol oynamıştır. Ancak buradaki göç verme, tersine göç şeklinde değil, başka bir yere “iş bulmak” amaçlı gitmeyi içermektedir. Başlarda mahalleye ait bir “çekici” unsur olan iş bulma imkanı, daha sonra mahallenin dışarıya göç veren “itici” bir unsuru haline gelmiştir.

Mahallenin göç profiline bakıldığında, Karadeniz Bölgesi-Gürcü ağırlıklı bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Yanı sıra, önemli bir Roman nüfus da, çok uzun yıllar önce mahalleye gelip yerleşmiş ve halen mahallede ikamet etmektedir. Yenidoğan Mahallesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden nispeten çok daha az göç almıştır.

Yenidoğan Mahallesinin en temel özelliklerinden biri, burada diğer mahallelere kıyasla çok daha fazla “kendi içinde kümelenme” eğiliminin görülmesidir. Birbirine yakın bölgelerden göç etmiş vatandaşların bir arada yaşama eğilimlerinin daha baskın olduğu araştırma sonucunda gözlemlenmiştir. Bu gözlemin en temel dayanağı, gerek yerel kesimden gerek göçle gelen kesimden kaynaklı, Roman vatandaşlarla bir arada yaşama fikrine karşı çok net ve şiddetli bir tepkinin olmasıdır. İlginç olan bir nokta, benzer şiddette bir tepkinin Roman vatandaşlardan gelmemiş olmasıdır.

Öte yandan, Yenidoğan Mahallesi kadınların işgücüne katılma oranının diğer mahallelere kıyasla çok daha yüksek olduğu bir mahalledir. Ancak sosyal imkanlar açısından mahallenin birçok sıkıntısı bulunmaktadır. Görüşmeler sonucunda, boş zamanları ailece ve nitelikli bir şekilde değerlendirebilecek kültürel ve sosyal aktivite alanlarının bulunmaması, mahallenin en önemli eksikliklerden biri olarak belirtilmiştir. Cami ve kahvehanelerin sosyal ortam sunuyor olması en azından erkekler için bu eksikliği bir ölçüde gidermekte olsa da, kadınlar açısından mahalle sınırları içinde boş zamanı değerlendirecek bir parkın dahi bulunmuyor olması, ciddi bir sıkıntı olarak belirtilmiştir.

Yoksulluğa karşı bireylerin başvurduğu geleneksel bir tedbir olan kalabalık aile tipi, Yenidoğan Mahallesinde de göze çarpmaktadır. Bu durum hem yakın akrabaların, özellikle aile büyüklerinin çocuklarıyla birlikte yaşaması şeklinde gerçekleşirken hem de evlendikten sonra aynı evde iki aile şeklinde yaşama biçiminde de görülebilmektedir.

Göçle gelinen yere uyumun, aidiyetin ve bağlılığın sağlanmasında ve sosyal dışlanmaya maruz kalmanın önüne geçilmesinde bir başka etkili faktör olan güvenlik konusunda, Yenidoğan Mahallesinde bazı sorunlar olduğu gözlenmiştir. Bazı mahalle sakinlerinin gençler arasında yaygın madde kullanımına dikkat çekerek “*hava karardıktan sonra yolda yürümeye çekindikleri*”ne ilişkin ifadeleri bu kanıyı güçlendirmektedir.

Genel olarak bakıldığında, Yenidoğan Mahallesinde yoksulluğun ve geniş anlamda sosyo-ekonomik imkanlardan yoksunluğun en ciddi sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. İzmit kent merkezine sadece yürüme mesafesinde olmakla birlikte, alışveriş için market, banka ve ATM gibi en temel ve kolay ulaşılabilir hizmetlerden bile diğer mahalleler kadar faydalanamama algısı, mahallelide önemsenmiyor olma hissi yaratmaktadır. Ancak tüm sorun ve birlikte yaşama sıkıntılarına rağmen, sakinler Yenidoğan Mahallesine göç ettiklerine yönelik bir pişmanlık içinde olmadıklarını çok net biçimde vurgulamıştır.

Mahalle sakinleri tarafından, Yenidoğan Mahallesinin olumlu bazı özelliklerinden de bahsedilmiştir. Bunların başında sağlık hizmetleri gelmektedir. Mahalle genelinde alınan sağlık hizmetinden genel bir memnuniyet bulunmaktadır. Ayrıca, mahallenin İzmit şehir merkezine yakın olması en çok vurgulanan olumlu özelliklerden birisidir.

İzmit'in diğer mahallesi olan Serdar Mahallesi'nin en temel özelliği, nüfusunun en kalabalık kesiminin Roman vatandaşlardan oluşması ve bu nedenle de araştırmaya dahil edilen mahallelere göre çok daha homojen bir yapı göstermesidir. Roman vatandaşlardan sonraki en büyük ve homojen ikinci grup ise 2011 yılındaki büyük Van depreminden sonraki yeni bir göç dalgasıyla daha da genişleyen "Vanlılar Mahallesi"dir. Bu iki en büyük ve homojen grup haricinde Serdar Mahallesi'nin yurdun hemen her bölgesinden göç almış olduğu saptanmıştır.

Mahallenin en kalabalık grubunu teşkil eden Roman vatandaşların, genellikle eğitim düzeyleri düşük olduğu ve kendi kuralları dahilinde bir yaşam tarzları bulunduğu için, genel bir kentle bütünleşme sorunu yaşadıklarından ve mahallenin geri kalan kısımlarıyla uyumlu bir etkileşim içinde olmadıklarından bahsetmek mümkündür. Mahalle sakinlerinden biri bu durumu şu şekilde özetlemektedir: *"Romanlarla geçinemiyoruz... Bir hastam vardır, ağırdır, bakamıyorumdur. Onlarda gece saat 12'ye kadar çalgı çalınıyor. Cenazen de olsa çalgı çalıyor. Durduramıyorsun"*.

Mahalle genelinde yüksek bir işsizlik oranı bulunmaktadır. Buna paralel olarak, hemen yanı başındaki Yenidoğan Mahallesi'nin aksine, Serdar Mahallesi'nde oturan kadınların çoğunun çalışmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla çocukların bakım sorumluluğu, aile içinde kadınlar tarafından çözülmektedir.

Öte yandan, Yenidoğan Mahallesi ile bazı ortak özellikler de gözlenmiştir. Örneğin, ailece vakit geçirilebilecek yeterli park alanının ve nitelikli boş zaman aktivitesi imkanlarının bulunmayışı, zararlı madde bağımlılığının yaygın oluşu, güvenlik konusunda sıkıntıların ve şikayetlerin bulunması, hırsızlığın yaygın olması, gelir düzeyinin genelde düşük olması, iki komşu mahalle arasındaki ortak sıkıntılar olarak ilk akla gelenlerdir. Her iki mahallede de sağlık hizmetinden genel bir memnuniyet söz konusudur.

Çok daha önemli görünen bir diğer şikayet konusu ise sosyal yardımlara ilişkindir. Yardımların dağıtımında adaletsizlik olduğu algısı, yapılan görüşmelerde öne çıkmaktadır. Daha açık belirtmek gerekirse, özellikle Roman vatandaşların, sigortalı işte çalışıyor olsalar bile sosyal yardımlardan öncelikle yararlandırıldığı konusunda çok geniş bir algı bulunmaktadır. Bu ikinci planda kalma hissi, zaten birbiriyle çok kaynaşamamış farklı gruplar arasındaki uyumu daha da güçleştirmekte ve birbirlerine karşı kızgınlık yaratmaktadır.

Mahalledeki yaşam kalitesini düşüren ve dolayısıyla bütünleşmeyi ve mahalleye aidiyet hissini dolaylı olarak güçleştiren bir diğer sıkıntı, altyapıda yaşanan sorunlardır. Örneğin, sel baskınlarının sık yaşanması halkın tepkisini çekmektedir. Ayrıca çevre ve sokak temizliği konusunda da belirgin bir memnuniyetsizlik bulunmaktadır. Mahallede eğitim konusunda da sıkıntılar yaşanmaktadır. Serdar mahallesinde yaşadığı için pişman olduğunu dile getiren bir mahalle sakini “*okulumuzda hiç eğitim yok. Çocuklarımızla bile öğretmenler hiç iyi konuşmuyorlar... Biz insan değil miyiz? Okuyan çocuklar hepsi de, kafaları var ama eğitim yok*” diyerek eğitim sistemine yönelik şikayetlerini sıralamıştır. Ayrıca, mahallenin, diğer yerlere kıyasla daha az gelişme gösterdiğinden ve mahalleye yönelik ilginin azlığından da şikayet edilmektedir.

b- Dilovası - Orhangazi ve Mimar Sinan Mahalleleri

Dilovası Kocaeli’de büyük sanayi kuruluşlarının, organize sanayi bölgelerinin en yoğun bulunduğu ilçelerden biridir ve istihdam olanağı sunması nedeniyle Dilovası’na uzun yıllar boyunca iş bulma amaçlı göç hareketleri yaşanmıştır. 1970’li yılların başından başlayarak hızla faaliyete geçen fabrikalarda işe yerleşmek için yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. Bu göç hareketleri kapsamında pek çok kırsal yerleşim yerinden gelmiş olmakla birlikte, özellikle Doğu Anadolu Bölgesi’nden Ağrı, Erzurum ve Bingöl en fazla göç veren yerler olarak göze çarpmaktadır.

Bölgeye yönelik iç göçün temel karakteristiği, ilk gelen öncülerin daha sonra yeni fabrikaların ve iş alanlarının açılmasıyla birlikte akrabalarını ve hemşehrilerini de bu bölgeye çekmesidir. Bu nedenle, aynı geniş aileden veya memleketten olanların bir arada yaşaması ve kümelenmesi yaygın olmakla birlikte, bu şekilde oluşmuş farklı kümeler arasında yakın bir etkileşim ve kaynaşma da bulunmaktadır.

Diğer mahallelerde olduğu gibi, Dilovası’nın her iki mahallesinde de tersine göçe rastlanmamıştır. Bununla birlikte, özellikle son dönemlerde hava kirliliği kaynaklı oluşan kötü imaj dolayısıyla (bazı mahalle sakinleri burada yapılan sağlık araştırmalarının ilçenin imajını olumsuz etkilediğini düşünmektedir) Dilovası’nın göç vermeye başladığı görüşmelerde sıkça belirtilmiştir. Ancak bu dışarıya göç hareketinin memleketine geri dönme şeklindeki bir tersine göç olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca, görüşmeciler İzmit, Darıca, Gebze’ye çok fazla giden olduğunu, bu

kişilerin Dilovası'nın ortalama sosyo-ekonomik durumuna kıyasla gelir düzeyi biraz daha iyi olan kesimden olduğunu belirtmektedir. Daha iyi olanaklar bulunması halinde, Dilovası'nda yerleşik kalmanın istenmediği şu cümleden anlaşılmaktadır: “Benim şu an kardeşim ilkokulda öğretmen oldu gitti. ‘Biz buradayız, ailen burada’ diyorum. Gel tayinini buraya al. ‘Yok’ diyor, ‘giderim en ücra köşede memurluk yaparım, buraya gelmem’”. Bu saptamayı destekleyen bir başka durum, Dilovası'nın artık çok fazla yeni göç almıyor olmasıdır.

Göçle gelenlerin memleketleriyle olan ilişki düzeyi eskiye göre çok azalmıştır. İlişkiler artık sadece köyde kalan aile büyüklerinin ziyaret edilmesinden ibaret bir hal almıştır. Bu kapsamda örneğin, yıllık izin gibi uzun süreli bir tatilde dahi memleketine gidip toprak ekip biçme faaliyetinin son derece düşük olduğu anlaşılmıştır. Göçle gelenlerin Dilovası'nda kalıcı olduğunun, yani mevsimlik ya da dönemlik çalışma, geçici bulunma gibi amaçlarla gelmediklerinin bir başka göstergesi, ev sahipliği oranının son derece yüksek olmasıdır. Ancak bu evlerin çok büyük kısmı hazine arazileri üzerine izinsiz ve kaçak yapılan gecekondu şeklindedir.

Göç ve istihdam ilişkisinde çelişkili bir durum göze çarpmaktadır; her ne kadar Dilovası'na göç sebebi iş bulmak olsa da bölgede işsizliğin nispeten yüksek seyrettiği, hatta bölge içindeki sanayi kuruluşlarının Dilovası'nda ikamet edenleri özellikle işe almadıkları yoğun biçimde dile getirilmiştir. Bu durum, ilçenin genelinde karşılaşılan en yaygın şikayet konusudur. İşverenlerin İstanbul'dan dahi servis kaldırıp işçi çalıştırdıkları, yani daha yüksek bir servis maliyetini göze aldıkları ama yine de Dilovası'nda oturanları işe almadıkları sürekli vurgulanmıştır. Bu durum karşısında zaman zaman Dilovası'nda işe girebilmek için farklı bir yerden ikamet göstermek zorunda kalındığı belirtilmiştir. Görüşme yapılan mahalle sakinleri, işverenlerin bu olumsuz tutumunun arkasındaki temel nedenler olarak, geçmişte yaşanan bazı olumsuzlukların (işyerinde hırsızlık, şefne fiziksel şiddet uygulama gibi) yanı sıra, geçmişte ağır, pis ve tehlikeli işler yapılacağı zaman kendilerinin tercih edildiğini söylemektedir. Bir diğer ifadeyle, Dilovası sakinleri, ağır, güvencesiz, atipik işlere uygun görüldüklerinden şikayetçidir. Sakinler, bu tarz marjinal işlerin varlığını taşeron çalışmanın yaygın olmasına bağlıyorlar. Bir katılımcı taşeron çalışmaya vurgu yaparak: “Şimdi malum yani, her tarafta taşeron vardır. Adam koymuş taşeronu, o da koymuş asgari ücretle... çalıştırmış 3-5 ay,

6 ay. Ondan sonra onu değiştiriyor, beni alıyor; beni değiştiriyor öbürünü alıyor. Bu bundan dolayı oluyor”. Mahalle sakinleri, teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha nitelikli işlerde, özellikle İstanbul ve Gebze’den yani, Dilovası harici diğer il ve ilçelerden vasıf düzeyi daha yüksek işçilerin çalıştırıldığını belirtmektedir.

Bu konuda ileri sürülen çok daha farklı bir görüş de saptanmıştır. Buna göre, Dilovası halkına yakındaki sanayi işletmelerinde iş verilmemesinin asıl nedeni, kendilerini tersine göçe zorlamak ve Dilovası’nı tamamen sanayiye tahsis etmektir. Bu görüşü destekler biçimde, çoğu mahalle sakini arasında açıkça “insandan çok sanayiye önem verildiği” yönünde bir algının yerleşmiş olduğu belirtilmelidir. Görüşme yapılan kişilerden biri, sanayi ve halk birlikteliğinin Dilovası’nda mümkün olmadığını ifade etmek için “ya sanayi gidecek ya da biz” diyerek bu konudaki tepkisini dile getirmiştir. Yine, bu konuda verilen en çarpıcı ve yaygın örnek, Dilovası’nın da tıpkı Hereke gibi denize kıyısı olmasına rağmen, sahilin halka değil, sanayiye ait olması ve halkın denizden faydalanamamasıdır.

Bölgedeki yüksek işsizlik oranından kadınlar da paylarını almıştır. Kadınların çoğunun ev hanımı olduğu Dilovası’nda, ücretsiz meslek kurslarına yönelik ilginin oldukça yüksek olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla, bu meslek ve hobi edindirme kursları kadınların toplumsal hayata eşit vatandaşlar olarak katılmalarında önemli bir araç haline gelmiştir. Ancak bu kurslar yoluyla edinilen vasıfların işgücü piyasasında düzenli gelir yaratan bir işe dönüştürülme oranının son derece düşük olduğu anlaşılmıştır. Çok az sayıdaki örneğin de çoğunlukla atipik ve günlük yevmiye üzerinden gerçekleşen işler olduğu belirtilmiştir; yani gerçek anlamda bir sosyoekonomik güvence sağlamaktan uzaktır.

Bugün itibariyle Dilovası’nda çalışmaya ilişkin bazı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı da görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, kadrolu çalışmanın son dönemlerde bariz biçimde azaldığı, daha önce de belirtildiği gibi, taşeron çalışmanın ise arttığı saptanmıştır. Ayrıca, çok yaygın olmamakla birlikte kayıtdışı çalışmaya da rastlanmaktadır. Sonuç olarak, hem düşük ücretli ve güvencesiz çalışmanın hem de *çalışan yoksulluğu* olgusunun varlığı tespit edilmiştir.

Gelir düzeyinin düşük olduğu benzer yerlerdeki geleneksel kendi kendine güvence sağlama mekanizmalarından biri olan, kalabalık aile şeklindeki

yaşam tarzının Dilovası'nda da yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu yaşam tarzında son yıllarda bir gerileme olduğu da anlaşılmıştır. Bu kapsamda, bir taraftan evlendikten sonra ayrı eve çıkma oranı özellikle son yıllarda artarken, diğer taraftan aile büyükleriyle bir arada oturma şeklinin halen devam ettiği görülmektedir. Ayrıca, göçle birlikte doğurganlık oranında bir azalma yaşandığı görüşmelerde bizzat dile getirilmiştir.

Düşük gelir düzeyiyle ilişkili diğer bir konu olarak, sosyal yardımdan faydalanma oranı da görüşmelerde sorgulanmış ve sosyal yardım alma oranının çok yaygın olmadığı anlaşılmıştır. Bunun en önemli nedeni olarak, aile içinde sigortalı bir işte çalışan en az bir kişinin varlığı gösterilmiştir. Yani, alınan ücretin düzeyi, ailenin geçimine yetip yetmediği hiç sorgulanmadan, sadece sigortalı çalışmanın olup olmadığına bakıldığı ve buna bağlı olarak sosyal yardımların kesildiği ciddi bir şikayet konusu olarak dile getirilmiştir. Ayrıca, sosyal yardımlardan ihtiyacı olmadığı halde yararlanan çok sayıda birey ve aile olduğu yönünde de yerleşik bir algı bulunmaktadır. Öte yandan, sosyal yardımlardan faydalanmanın önündeki diğer bir engel olan, başvuru ve faydalanma prosedürlerini bilememe durumunun Dilovası için geçerli olmadığı görüşmelerde saptanmıştır. En fazla faydalanılan sosyal yardım uygulamasının evde bakım ücreti olduğu anlaşılmıştır.

Diğer mahallelerle en belirgin ortak özellik olarak, Dilovası'nın araştırılan iki mahallesinde de park ya da herhangi bir kamusal alan eksikliği hemen göze çarpmaktadır. Kültür merkezi, sinema gibi özel ya da kamu sektörü kaynaklı boş zamanı ailece ve nitelikli bir biçimde değerlendirme imkanları hiç yoktur. Görüşmeci kadın sakinlerden biri, kendi içinde bulunduğu durumu "*kendimi kapalı cezaevinde gibi hissediyorum*" diye açıklayarak, sosyal yaşama yönelik tatminsizliğini çarpıcı bir şekilde dile getirmiştir. Ayrıca, boş zaman aktivite alanlarının eksikliğiyle birlikte, yapılan tüm görüşmelerde sürekli ve ısrarla vurgulanan bir diğer en ciddi memnuniyetsizlik ve şikayet konusunun aşırı hava kirliliği olduğu da özellikle belirtilmelidir.

Öte yandan, gerek mahalle sakinleriyle gerek muhtarlarla yapılan görüşmelerde, Dilovası'nda bilinenin aksine düşük bir suç oranı olduğu iddia edilmiştir. Ancak yine de uyuşturucu ve zararlı madde kullanımının ve satışının en yaygın güvenlik sorunu olduğu bu görüşmeler sonucunda

anlaşılmıştır. Görüşmelerde bu sorunun nedenlerinin neler olabileceği sorulmuş ve genel olarak “gençlerin doğru ve nitelikli vakit geçirebileceği boş zaman faaliyetlerinin bulunmaması ve kurulan kötü arkadaşlıkların etkisi” karşılıkları alınmıştır.

Dilovası’nda sağlık hizmetlerinden genel bir memnuniyet bulunduğu saptanmıştır. Ancak, her iki mahalle genelinde de, kanser ve astım gibi hastalıkların yoğun olarak yaşandığı izlenimi elde edilmiştir. Bir diğer önemli kamu hizmeti olan eğitim konusunda da pek çok sıkıntı dile getirilmiştir. Okullarda öğretmenlerin sık değişiyor oluşu en fazla vurgulanan şikayet konusudur. Görüşülen mahalle sakinlerinden biri bu konuyla ilgili olarak şu cümleleri sarf etmektedir: “Biz veliler olarak isteriz ki, çocuklarımızı ataması olan öğretmenler eğitsin. Çocuklarımız zehir gibi... ama bizim buraya hep yedek öğretmenler geliyor...Devlet hem atama yapmıyor hem de burası mecburi hizmetmiş zaten. Mecburi hizmeti doldurduğu gibi kaçıp gidiyor.” Sonradan anlaşılmıştır ki, Dilovası şark hizmet yeri olarak kabul görmektedir. Sadece öğretmenlerin değil genel olarak memurların Dilovası’nda oturmadıkları, çoğunluğunun komşu ilçelerde oturmayı tercih ettiği vurgulanmıştır.

Yaşanılan yere aidiyeti etkileyen bir başka kamu hizmet alanı olan ulaşım konusunda da Dilovası’nda şikayetler dile getirilmiştir. Şehir içi ulaşımında taşıt sayısının çok yetersiz olduğu, bu nedenle de çok kalabalık oldukları hemen hemen tüm görüşmelerde özellikle vurgulanmıştır. Temel altyapı hizmetleri konusunda da bazı aksamaların yaşandığı yine yapılan görüşmelerle ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, örneğin doğalgaz hizmetinin yetersiz olduğu, ara sokaklara ulaşmadığı, sokakların oldukça bakımsız, parkelerin kırık olduğu, aydınlatma ve çöp toplama hizmetlerinin yetersiz ve düzensiz olduğu, hava kirliliği, çöp arıtma tesisinin yaydığı kötü koku, Kömürcüler OSB’den gelen kömür tozu en fazla şikayet edilen genel, altyapı ve kamu hizmeti sorunları olarak saptanmıştır. Buradan hareketle, Dilovası halkı genelinde, diğer ilçelere kıyasla insan onuruna yaraşır bir hizmet alınmadığı, kamu hizmetlerinde ihmale uğradıkları algısının yaygın olduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak, Dilovası sakinlerinin, tüm sorunlara ve sıkıntılara rağmen, kendilerince bir bağlılık geliştirdiği, yeni ve farklı bir yere göç etmeyi düşünmediği belirtilebilir. Yalnız yine de, yeni neslin aileleri orada kalsa bile, başka bir yerde yaşama isteği vardır. *Dilovası’nda oturuyor*

olmak nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kaldığına inananların da azımsanmayacak bir oranda olduğu belirtilmelidir. Doğulu olduğunu ifade eden bir vatandaş hem Dilovası'nda yaşamaktan ötürü hem de doğulu olmaktan kaynaklı yaşadığı sosyal dışlanmadan duyduğu rahatsızlığı şu şekilde dile getirmektedir: “*Dışlanmış olduğumu hissediyorum ve bazen dışarıdan soruyorlar: ‘Nerede oturuyorsun?’ diye. Yani tereddüt ediyorum. Sanki bir baskı var üzerimde.... Burada Giresunlusu var, Trabzonlusu var, Kandıralısı var. Sıkıntı yok ama dışarıda, bilmiyorum yani dışarıda hem bir baskı var hem de bir eziklik var. ‘Ben Dilovası’nda oturuyorum’ diyemiyorum. ‘Doğuluyum’ da diyemiyorum. Kararsızım yani.... (İş başvuru formunu kastederek) Memleketimi yazıyorum, ikamet ettiğim yeri yazıyorum cevap dahi gelmiyor ya!*”

Ayrıca, mahalle sakinlerinin yakın çevrelerdeki daha rahat ve konforlu yaşamları görüp Dilovası'ndaki kendi yaşam kaliteleriyle sürekli kıyasladıkları ve Dilovası'na siyasetçilerin ve bürokratların diğer ilçeler kadar önem vermediklerine inandıkları anlaşılmıştır.

c- Gebze - Hürriyet ve Cumhuriyet Mahalleleri

Gebze'ye yönelik iç göç, temelde iş bulma amacıyla gerçekleşmekle birlikte, sadece buraya özgü bir neden olarak, “çocukların daha iyi eğitim alması” şeklinde bir amaç da araştırmamızda ön plana çıkmıştır. Göç edildikten sonra, memleketle olan ilişkiler Hürriyet Mahallesinde sadece ziyaret düzeyinde sürdürülmekte ve herhangi bir maddi bağ kalmamış olduğu görülmektedir. Ancak, bazı mahalle sakinleri, az da olsa bahçelerdeki ürünler için memleketlerine gittiklerini, kuru gıda gibi yiyecek yardımı aldıkları ifade etmişlerdir. Kentten kırsala herhangi bir maddi yardım olup olmadığına ilişkin bir soruya cevaben Hürriyet Mahallesi sakini olan bir katılımcı şu cümleleri sarf etmiştir: “*Şimdi eskidendi o. Köye buradan gidiyordu. Artık gerçekten durum değişti. Köyde yaşam daha kolay şimdi, ... Gerçekten bizim köye gönderme şansımız yok. Benim bir annem var. Onun bir maaşı var mesela. O elinden geleni yapıp bana gönderiyor. Bu gerçekten içler acısı. ... Ama ben burada durmak zorundayım çünkü çocuklarım burada büyüdü.*” Bu ifadelerden de anlaşıldığı kadarıyla, Gebze eski zamanların cazibesini kaybetmiş ama bireyler buraya uyum sağlamış olduklarından memleketlerine dönme özlemi içinde olsalar da, bunu yapamayacaklarının bilincindedirler.

Gebze'nin daha başka yerlere göç etmede bir basamak olarak görüldüğü ve maddi durumunu bir miktar iyileştirenlerin başka bir yere göç etmesinin yaygın bir davranış olduğu da yine görüşmeler sonucunda saptanmıştır. Bu olası göç hareketinin memlekete geri dönme şeklinde olmadığı, en başta vatandaşları göçe iten iş bulma amacının yine geçerli olduğu, daha yüksek bir yaşam kalitesinin bulunduğu bir yere gitme şeklinde olduğu araştırma sonucunda anlaşılmıştır.

Cumhuriyet Mahallesinde ise göç veren yerle olan ilişkilerin çok daha canlı olduğu ve adeta derindeki alt kimlik olarak hala saklandığı belirtilebilir. Örneğin, cenazelerin mümkün olduğunca Gebze'de bırakılmadığı, coğrafi yakınlık varsa mutlaka memleketlere gönderildiği görüşmelerde sıkça vurgulanmıştır. Ayrıca, belli dönemlerde fındık toplama gibi mevsimlik çalışma ile uzun süreliğine memlekete gidilmesi ve oradan maddi destek sağlanması da sıkça rastlanan bir durum olarak saptanmıştır. Son olarak, memlekete az da olsa maddi destek gönderilmesi, memleket ile ilişkilerin kopmadığının bir başka göstergesi olarak yorumlanabilir.

Dilovası'ndaki duruma benzer olarak, Gebze'de de işsizliğin özellikle gençler arasında yoğun olduğu bulunmuştur. Farklı olarak, isteyen ve iş arayanın iş bulabildiği, ancak düşük ücret, yoğun iş temposu gibi nedenlerle *iş beğenmeme* davranışının yaygın olduğu da belirtilmiştir. Yani, Dilovası'nda rastlanılan "Dilovası'nda oturanlara iş verilmemesi" gibi bir durum Gebze için geçerli değildir. Bu da birbirine bu kadar yakın iki ilçe arasındaki çok keskin bir farklılık olarak dikkat çekicidir.

Gebze'de kadınların yarı sigortalı yarı atipik olarak nitelendirilebilecek işlerde çalıştığı saptanmıştır. Ancak, kadınların işgücüne katılma eğilimi arka planda kreş, anaokulu, etüt merkezi gibi onların hane içi cinsiyet temelli rollerini azaltacak imkanlarla yeterince desteklenmediği için, çocukların ve gençlerin aile sevgi ve desteğinden uzak kaldıkları ve böylelikle zararlı madde kullanım eğilimi içine girdikleri bizzat görüşmelere katılan mahalle sakinleri tarafından önemle vurgulanmıştır. Bu durumun yansımaları, güvenliğe ilişkin söylemlerde kendini göstermiştir. Bu bağlamda, en ciddi güvenlik sorunları olarak, özellikle gençler arasında yoğun görülen uyuşturucu madde kullanımı ve hırsızlık ilk başta sayılmıştır. Ayrıca, mahalle dışından gelip, asayiş ve güvenlik sıkıntısı yaratanların olduğu da sıkça tekrarlanmıştır. Bu konuda, özellikle

Cumhuriyet Mahallesinde Suriyeli göçmenlere yönelik ciddi bir tepki gözlenmiştir. Suriyelilerin mahalle içinde hoş karşılanmamalarının yanı sıra, nüfusları arttıkça yerel mahalle sakinleri üzerinde baskı kurmaya başladıkları ve güvenlik sorunlarına yol açtıkları görüşmelerde yoğun biçimde belirtilen bir konu olmuştur.

Hürriyet mahallesinde çok daha belirgin olmakla birlikte, iki mahallede de çok ciddi bir imar sorunu bulunmaktadır. Hatta bu sorun nedeniyle, kendilerine “işgalci” gözüyle bakıldığı, bunun da çok ciddi psikolojik rahatsızlıklar ve memnuniyetsizlikler yaratarak, yaşam kaliteleri üzerinde direkt olumsuz etkiler yaptığı mahalle sakinleri tarafından yaygın olarak dile getirilmiştir. Söz konusu imar sorunu, mahalle sakinlerinin gündelik yaşamlarının tam merkezinde yer almakta ve tüm diğer sorunların temelinde yatan ana faktör olduğuna inanılmaktadır. Bu itibarla, imar sorunu çözüldüğü anda diğer tüm meselelerin kendiliğinden hallolacağı şeklinde yaygın bir inanış açıkça gözlemlenmiştir.

Diğer mahallelerdeki gibi, gerek gelenekler ve birlikte yaşama kültürü gerek yoksulluk gibi nedenlerle, aile büyükleriyle bir arada yaşamanın Gebze’de de son derece yaygın olduğu görülmüştür. Ancak bu birlikte ve kalabalık aile şeklinde yaşama düzeni, insanlar arasında sıcak ve son derece yakın ilişkilerin kurulmasına bir engel oluşturmamıştır. Normal şartlarda, kendi akrabalarıyla, tanıdıklarıyla veya daha genel olarak kendi kültürlerinden gelenlerle sürekli bir arada yaşayanların, dışarıda kalanlarla somut bir toplumsal etkileşim geliştirme ihtiyacı hissetmeyeceğini düşünmek mümkün olabilir. Ancak Gebze’deki ve Dilovası’ndaki fiili durum, bunun tam tersini göstermektedir; vatandaşlar aynı anda hem kendi yakınlarıyla bir arada yaşamayı sürdürürken hem de diğer mahalle sakinleriyle sıcak ve dostane ilişkiler yürütmektedir.

Kamu hizmetleri konusunda da mahalle sakinleri ciddi sıkıntılar ve şikayetler ileri sürmüştür. Bu anlamda, nüfus yoğunluğu açısından oldukça kalabalık mahalleler olmalarına rağmen, yakınlarda yeterli büyüklükte bir hastane bulunmamasının, sadece sağlık ocağı ve aile hekimliği sistemiyle hizmet verilmesinin ihtiyacı tam olarak karşılayamadığı ısrarla dile getirilmiştir. Ayrıca, düzenli ve özenli çöp toplama hizmetinin bulunmadığı da yine üzerinde sıklıkla durulan bir başka konu olmuştur. Eğitim konusunda ise yine Dilovası’ndakine benzer

bir durum olarak, Hürriyet Mahallesiinde öğretmenlerin çoğunluğunun kadrolu olmaması nedeniyle, yıl içinde çok sık öğretmen değişimi olması temel şikayet konusunu teşkil etmektedir. Cumhuriyet Mahallesiinde ise Hürriyet Mahallesiinin aksine öğretmenlerin çoğunun kadrolu olduğu ve yıl içinde çok sık öğretmen değişikliğinin yaşanmadığı belirtilmiştir. Bir diğer kamusal hizmet alanı olan şehir içi ulaşımda son 1-2 yıl içinde bazı düzelmelerin yaşandığı, ancak vasıta saatlerinin belirsiz olması ve aşırı kalabalık olması şeklinde hala ciddi sıkıntıların bulunduğu yaygın biçimde dile getirilmiştir. Son olarak, sosyal yardımların dağıtım şekli, kimlere dağıtıldığı, neye göre dağıtıldığı konuları Gebze sakinlerinde Dilovası'na göre daha fazla gündeme getirilen sorunlar olmuştur.

Herhangi bir nedenden ötürü dışlanmışlık hissi Hürriyet'te Cumhuriyet Mahallesiine göre çok daha belirgindir. Hürriyet Mahallesi sakinleri, kendi mahalleleri dışında en çok yoksulluk ve giyim tarzları nedeniyle dışlandıklarından bahsetmişlerdir. Ancak tüm olumsuzluklara ve hatta dışlanmışlık hissine karşın, her iki mahalle sakinleri de mahallelerini sevdiklerini ve ayrılmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Örneklemede yer alan tüm üç ilçenin belirli kriterler doğrultusunda değerlendirildiği ve özet bilgilerin yer aldığı bir tablo aşağıda verilmektedir. Tabloda yer alan “-” işareti ile anlatılmak istenen, tersine göç olgusunun hemen hiç bir ilçede görülmemiş olmasıdır. İstihdama ilişkin olanaklar en kısıtlı olarak Dilovası'nda bulunmaktadır. Gebze, istihdam açısından en avantajlı yer gibi görünse de, iradi işsizliğin burada hakim olabileceği endişesi de duyulmaktadır. Gelir durumu açısından da en dezavantajlı ilçe Dilovası olarak görülmektedir. Barınma durumu açısından ilçeler incelendiğinde, imar sorunu hemen her mahallede dile getirilse de bu konu en yoğun olarak Gebze'de gündemdedir. Sosyal güvence açısından da en mağdur olan ilçenin Dilovası olduğu düşünülmektedir. Kentle bütünleşmede önemli bir bileşen olan komşuluk ilişkileri incelendiğinde, etnik temelli bir kutuplaşmanın hakim olduğunun görüldüğü İzmit mahallelerinin en mağdur durumda olduğu anlaşılmaktadır. Yine, yaşanan bölgeye uyum sağlama açısından önemli bir bileşen olan genel olarak hizmetlerden memnuniyet incelendiğinde, en iyi konumdaki ilçenin İzmit olduğu görülmektedir. Hizmetler açısından avantajlı konumda olan İzmit ilçelerinin güvenlik açısından aynı avantaja sahip olmadığı görülmektedir. Sosyal yardımlara ilişkin algı da en olumsuz olarak İzmit

mahallelerinde görülmektedir. Dilovası'nda sosyal faaliyetlerden yoksun kalma en olumsuz özellik olarak dile getirilirken, imar sorunu Gebze'nin en önemli sorunu olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. İlçelere Göre Özet Bulgular

<i>İlçeler</i>	<i>İzmit</i>	<i>Dilovası</i>	<i>Gebze</i>
Kriterler			
Göç aldığı şehirler	Orta ve Doğu Karadeniz, Marmara, Doğu Anadolu (Van)	Doğu ve Güneydoğu Anadolu (Ağrı, Erzurum, Bingöl) Karadeniz (Gümüşhane, Giresun)	Karadeniz (Giresun, Zonguldak, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Kastamonu, Tokat) Doğu Anadolu (Ağrı, Tunceli), İç Anadolu (Sivas)
Tersine göç	-	-	-
İstihdam olanağı	-	--	+ (!)
Gelir durumu	Orta alt	Düşük	Orta alt
Barınma	Kendi evleri	Kendi evleri	Kendi evleri
Sosyal Güvence	Ücretli / Kayıtdışı (+)	Ücretli - Taşeron / Kayıtdışı (-)	Ücretli
Koşuluk ilişkileri	Etnik temelli kutuplaşma	Samimi ilişkiler	Samimi ilişkiler
Hizmetlerden memnuniyet	<i>Sağlık</i> +	-- (Uzman personel eksikliği)	-
	<i>Ulaşım</i> +/-	--	-
	<i>Eğitim</i> +/-	--	--
	<i>Altyapı</i> +/-	--	--
	<i>Din hizmetleri</i> +	+	+
	<i>Kültürel etkinlikler</i> -	--	--
	<i>Alışveriş</i> +/-	--	-
Güvenlik algısı	--	-	-
Sosyal yardım algısı	---	-	--
Sosyal dışlanma	+	++	-
Memnuniyetsizlik konusu	Güvenlik Adaletsiz sosyal yardım dağıtımı	Hava kirliliği Sosyal faaliyet eksikliği	İmar sorunu Dış göç (Suriyeli)
Memnun olunan konu	Merkeze yakınlık	Samimi ilişkiler	Samimi ilişkiler

C- Tartışma

Kocaeli'ye yönelik göçün neden ve bütünleşme ile ilgili sonuçlarına yönelik genel değerlendirme yapılacak olursa, göç edenlerin ilk olarak kendileri ve ailelerinin geçimlerini sağlamak için iş bulma amaçlarının olduğunu ve göç edilen yere uyum sağlamaya çalıştıklarını görmekteyiz. Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki, Türkiye'de emek arzı fazlalığı, bulunmakta ve bu nedenle de insanlar göç etmektedir. Ancak göçün, kente uyum sürecinde ve kültürel anlamda kent hayatına getirdiği maliyetler de

vardır (Bahar ve Korkmaz-Bingöl, 2010:55). Bu maliyetlerden önemli bir tanesi, göç edenlerin istihdam koşulları ile ilgilidir. Göç edenlerin sahip oldukları eğitim ve vasıf düzeyi genellikle düşük olduğundan, “düzgün iş” olarak nitelendirilen işlerde istihdam edilmeleri mümkün olamamaktadır. Göçle kente yerleşenlerin genellikle, kısmi süreli, taşeron, örgütsüz ya da sendikası, güvencesiz işlerde çalıştıkları bilinmektedir (Taşçı, 2009:192). Çalışmanın örnekleminde de yapılan işler sıralandığında, özellikle Dilovası sakinleri, mahallede ikamet edenlerin “taşeron işlerde” çalıştıklarını ve “her yıl işten çıkarılıp yeniden işe alınarak kıdem tazminatlarının işlemediği” bir istihdam ilişkisi içinde olduklarından bahsetmektedirler. Bu noktada, Kıray (1982) tarafından ifade edildiği şekliyle, göçle büyüyen az gelişmiş toplum kentlerinde, modern sektörlerde istihdam imkanı olmadığı zaman yoksulluk kültürünün ortaya çıkıp, koşullar değiştiçe bunalımlı ve sadece anlık yaşamaya önem verilen geleceğe ise önem verilemeyen bir durum, bu çalışmadaki durumla paralellik arz etmektedir.

1950’lerden itibaren Türkiye’de yaşanan iç göçün önemli özelliklerinden biri, göç edenlerin göç edilen yer ile bağlantılarını koparmayıp, ekonomik ilişkilerini sürdürmesidir (Yükseker, 2008:228). Bu çalışmada ise bu bulgunun kısmen önemini yitirdiğini görmekteyiz. Bu durum artık kente göç edenlerin ekonomik durumlarının eskiye kıyasla daha kötüye gitmesiyle açıklanmaktadır. Göç edenler, istihdam şansı elde etmesine rağmen, yoğunlukla vasıf gerektirmeyen işlerde ucuz emek olarak çalışmalarından kaynaklı “çalışan yoksul” sınıfı içinde yer almaktadır. Göç edenler ancak kendilerine yetecek kadar gelir elde edebildiklerini, geride kalanlara yardım etmenin ötesinde, onlardan yardım talebinde bulduklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın önemli bulgularından biri de sosyal dışlanma hissi ile ilgilidir. İşsizlik sosyal dışlanmanın en önemli nedenleri arasında sayılmaktadır (Şahin, 2009:19). Göçle gelen mahalle sakinlerinin işsizliği önemli bir sorun olarak gördüklerini belirtmesi, bu mahallelerde işsizlik kaynaklı bir sosyal dışlanma olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çalışıyor olsa bile, elde ettiği gelir ile yaşamını devam ettirmekte zorlanan bireyler, yani çalışan yoksullar da, sosyal dışlanma potansiyelindedir. Sayısal esneklik çerçevesinde atipik şekilde istihdam edilen, düşük ücretli, güvencesiz bireylerin sosyal dışlanma içinde olabileceği de bilinmektedir (Çakır, 2002:96). Özellikle gençlerin iş bulmada sorun yaşaması hem dışlanmışlık hissi yaratacak

hem de gençler arasında zararlı madde kullanımını artırabilecektir. Her iki durum da, gençlerin kente uyum sağlamasını olumsuz etkileyecektir. Çünkü ancak kentte sahip olunan uygun bir iş, yeterli gelir, eğitim fırsatı ve kent kültürüne katılmayı sağlayacak diğer kurumların varlığı sayesinde göçle gelenlerin kent ile bütünleşmesini sağlamak mümkün olmaktadır (Torlak, 2006:77).

Azalan kaynakların yaratacağı belirsizlikle kentlere akın eden grupların, kentle bütünleşme sürecinde kendi çözüm yollarını ürettikleri bilinmektedir. Kentte yaşanan sorunlara ilişkin çözüm taktiklerinden biri cemaatleşme ya da kabileleşme olarak görülmektedir (Kaya vd., 2008:19). Kendilerini yabancı hissettikleri, tutum ve değerleri tam anlamıyla benimseyemedikleri, yeni ve bazen de ürkütücü olan kent kültürü ve karşılaşılan sorunlar göçle gelen halkı birbirine destek olmaya zorlamaktadır (Şenyapılı, 1978:23-46). Bu çalışmada da söz konusu bulguları destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Göç edenlerin kendi uyum süreçlerini kendi çabalarıyla sağlamaya çalıştıkları ve aynı kader birliği içinde kendi kümelenmelerini oluşturdukları tespit edilmiştir. Bu durumun diğerleri ile olan ilişkilere zarar vermediği, toplumsal olaylarda birlikte hareket etme gibi sosyal ilişkilerin gelişmesine olanak tanıdığı görülmüştür.

Araştırmalar, kentte yeni kimlik edinme sürecinde kır kökenli göçmenin, yeni çevresinde kendisine sağlanamayan ekonomik, sosyal ve duygusal güvenceyi hemşehrilik aracılığıyla diğer göçmenlerle kurduğu ilişkiler ağı ile elde etmeye yönelmesi sonucunda, kendini köylü olarak tanımlamayı sürdürdüğünü göstermektedir. Çoğu göçmen kendisini köylü saymasına karşın, yeni çevresine ait hissetmekte, kentle bütünleşmek istemekte ve geleceklerinin kentte olduğuna inanmaktadır (Erman, 1996:299-300). Benzer bir eğilimi bu çalışmanın örneklem grubunda da görmek mümkündür. Göç edilen yere psikolojik olarak bağlı olursa bile, göçmenlerin alışmış oldukları yerden geriye dönmek istememeleri, buldukları yere uyum sağlamış olduklarının önemli bir göstergesidir.

Tezcan'ın (2011) Gebze'de yapmış olduğu alan araştırmasında, en fazla Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden göçün olduğu ve göç sebebinin öncelikli olarak "iş bulmak" olduğu bulunmuştur. Çalışmada, Gebze'de ikamet edenlerin %60,6 oranında buldukları yerden göç etmeyi düşünmedikleri sonucu elde edilmiştir. Göç ettiğine pişman

olanların oranı da %22,9 olarak bulunmuştur. Alan araştırmasına dayalı bu çalışmada ise, odak grup görüşmesi benimsenmiş olduğundan oran vermek mümkün değildir. Yine de, elde edilen sonuçlara göre, Dilovası'nda daha az olmak üzere, mahalle sakinlerinin başka bir yere göçü fazla düşünmedikleri ve göç ettiklerine pişman olmadıkları anlaşılmıştır. Yazında farklı sonuçlar da bulunmaktadır. Örneğin, Kaya vd. (2008) İstanbul Tarlabaşı'nda yaşayan Kürtlerin neredeyse % 50'sinin köyelerine geri dönme isteğinde olduğunu ifade etmektedir. Kolukırık'ın (2012) Dilovası'nda yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre de, göç eden grupların bir kısmı eğitim imkanlarını kullanarak bölgeden ayrılmayı istemektedirler. Özellikle düzenli bir gelire sahip olan ve ticari kazanç sahibi görüşülenlerin Dilovası'nı yalnızca bir çalışma mekanı olarak belirledikleri görülmektedir. Araştırmada, Gebze'nin sağlamış olduğu yaşam zenginliğinin yol açtığı çekicilik yanında, Dilovası'nın eleştirilen olumsuz yönleri bu tercihi belirleyen bir kriterdir (Kolukırık, 2012:135). Yapılan alan araştırmasında da, bulguların Dilovası'nın Gebze'ye kıyasla istihdam açısından daha sorunlu olduğunu göstermiştir.

Dilovası sakinlerinin kente bütünleşme sürecinde bir engel olarak dile getirdikleri hava kirliliği ve sağlıkla ilgili sorunlar da özellikle dikkat çekilmesi gereken alanlardan biridir. Yaşanan göç ile birlikte sağlıkta yaşanan olumsuzluklar diğer bazı çalışmalar tarafından da bir sosyal politika meselesi olarak ele alınmaktadır (Yükseker, 2011). Yapılan çalışmada da, özellikle Dilovası'nda yaşayan halkın sağlık sorunlarını sürekli olarak dile getirmesinden dolayı, burada sağlığın bir sosyal politika konusu haline geldiğini belirtmekte yarar görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında, gerçek bir sanayi toplumu yaratmada eğreti konumda olan Türkiye'de geçmişten bu yana yaşanan iç göçler sonunda kentsel alanlar, hızla akan kırsal nüfusu aynı hızda emme gücüne sahip olamamıştır. Bir yandan yeni gelen işgücünü istihdam edecek sanayi aynı hızla gelişmemiş, diğer yandan kentsel alanlar gelen nüfusu barındıracak konut ve bütünleşme sağlayabilecek mekan gereksinimini karşılayamamıştır. Sonuç olarak, gecekonduarda yaşayan ve ikincil ekonomik sektörlerde geçimini sağlamaya çalışan bir göçmen kitlesi ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2012:14). Bu çalışmada da başta Gebze olmak üzere diğer ilçelerde gecekonduarda yaşam ve imar sorunu önemli sorun alanlarından biri olarak tespit edilmiştir.

SONUÇ

Ekonomik gelişme artış gösterse bile, gerek Türkiye’de gerekse gelişmekte olan diğer ülkelerde yapılan çalışmalar büyük kentlerin yaşam kalitesinin giderek düştüğünü göstermektedir. Buradaki temel sebeplerden biri, kentlerdeki nüfus artış hızını tetikleyen kente yönelik iç göçtür. Göç edenlerin kentle bütünleşmesinin sağlanamadığı noktada, hem gelenlerin hem de çevrelerinin yaşam kalitesi olumsuz etkilenmektedir. Kocaeli’de iç göç ve bütünleşme sürecinin İzmit, Gebze ve Dilovası ilçelerinde incelendiği bu alan araştırmasının sonucunda, hem göçle ilgili hem de kentle bütünleşme sağlamaya ilişkin önemli veriler elde edilmiştir.

Çalışmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, göç edilen mahallelerde pek çok sorun yaşanabildiği, ancak yaşanan bu ortak sorunların genellikle mahalle içinde bir kader birliği oluşturduğu ve bu oluşan kader birliğinin de mahalle içi uyuma neden olduğu söylenebilir. Sahip oldukları sorunlar ve bunları çözme aşamasında birbirine kenetlenen mahalle sakinlerinin, sorun çözümünde idarecilerden beklentileri ve talepleri olduğu kadar, kendi imkanlarıyla da kente uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Buna ek olarak, kente uyum sürecinde, göçle gelmiş mahalle sakinlerinin göç ettikleri yerin kimliğinden yavaş yavaş sıyrılarak yerleşilen yerin kimliğine bürünmeye başladıkları da anlaşılmaktadır. Çünkü yaşanan sosyal dışlanma tanımlanırken, gelinen yerden ötürü bir açıklama yapılmadan yerleşilen yer ile ilişkili bir sosyal dışlanma algısından bahsedilmektedir.

Göç ile birlikte, kente tutunmaya çalışan ailelerde yaşanan işsizlik, yoksulluk, çalışan yoksulluğu, kadının çalışmaya başlaması ile birlikte ortaya çıkan çocuk bakımı önemli bir sosyal sorun haline gelmektedir. Kentteki belirsizlik içinde, ciddi sorunlarla başetmek zorunda kalıp yaşadıkları sosyal dışlanma nedeniyle, kent ortamında çocuklarını ihmal eden davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu noktada, çocukların hem okul öncesi hem de okul sırasındaki eğitimlerine destek olacak şekilde yapılanmaların ivedilikle başlatılması gerekmektedir. Okul çağındaki tüm çocukların okula devamının sağlanması, kente uyumu sağlayabilecek uygulamaların başındadır. Aynı zamanda, çalışan annelere de destek olacak şekilde; mahallelerde kreşlerin, gündüz bakım evlerinin açılması gerekmektedir. Yarım gün devam eden eğitim nedeniyle, ilköğretimdeki çocukların derslerine de yardımcı olacak şekilde, mahallelerde açılacak

olan etüt merkezleri hem bir faaliyet alanı hem de çocukları zararlı alışkanlıklardan koruyacak bir mekan olarak devreye girebilir. Açılacak olan kreş ve etüt merkezleri aynı zamanda, mahallede çalışmak isteyen kadınlar için, yemek ve temizlik gibi alanlarda destek personeli olarak çalışma imkanı yaratabilecektir. Kadınlara yönelik düzenlenen mesleki eğitim kurslarının yaygınlaşması ile birlikte de, kadınların işgücü piyasasına dahil olabilmelerinin önü açılacaktır. Araştırmaya yönelik sonuçlarımızı değerlendirdiğimizde, kadınların omuzlarındaki çocuk, yaşlı ve engelli bakımı gibi toplumsal cinsiyet temelli roller, kadınların eşit vatandaşlar olarak topluma dahil olmalarının önündeki en ciddi engeller arasındadır. Bu nedenle, anaokulu, kreş, yaşlı bakımevi, engelliler için rehabilitasyon merkezleri gibi kamu hizmetleri yoluyla kadınların haneîci cinsiyet temelli rollerinin dışsallaştırılarak bir anlamda “özgürleştirilmeleri” ve topluma katılımlarının önündeki engellerin azaltılması kente uyum süreci açısından da etkili olacaktır.

Kadınlara yönelik iş olanaklarının artırılmasının yanı sıra, genç işsizliği konusuna da eğilmek gerekmektedir. Bu konu iki açıdan önlem almayı gerektirmektedir. Öncelikli olarak, iş arama ve bulma konusunda gençlere yönelik danışmanlık hizmetinin başlatılması gerekmektedir. Özellikle Dilovası’ni hedef alarak, bu bölgelerde faaliyet gösteren işverenlerle yürütülecek ortak çalışmalarda, gençlerle ILO’nun ifadesiyle “insan onuruna uygun işler”in buluşması için tedbirlerin alınması gerekmektedir. İkinci olarak, işsizliğin yaratabileceği olumsuz psikolojik durumun etkisiyle zararlı madde kullanımına yönelmenin önünün kesilmesi gerekmektedir. Bu noktada, psikolojik destek birimleri ile rehabilitasyon merkezlerinin ortak çalışma yapması önerilebilir.

Eğitim ve istihdam olanaklarının artırılması ve özendirilmesi haricinde, kentle bütünleşmede önemli olan bir diğer bileşen, sosyal paylaşım ve etkileşimi sağlamak için birey ve grupların birlikte nitelikli zaman geçirebilmeleri için imkanlar yaratılmasıdır. Göçle gelen vatandaşların geldikleri yerde temel gereksinimlerini karşılayabilmelerinin, aileleriyle birlikte güvenli ve iyi vakit geçirmelerinin, yaşam kalitesini arttırarak, yaşanılan yere aidiyet ilişkisi oluşturmalarındaki rolü dikkate alındığında, bu tür imkanların bulunmamasının ciddi bir eksiklik olduğu belirtilebilir. Bu nedenle, çocuk ve aile parkları, yeşil alan, spor alanları, kültür merkezleri gibi sosyal faaliyet alanlarının kurulması ve sürdürülebilir hale

getirilmesi gerekmektedir. Kent merkezlerini cazip hale getiren sosyal imkanların kendilerine de sağlandığının görülmesi ile birlikte, yapılan kıyaslamada eşit yurttaşlar olarak değerlendirildiklerini algılamaları durumunda (Kaya vd., 2008:133), mahalle sakinleri kente daha kolay uyum sağlayabileceklerdir. Sosyal aktivite alanlarının, merkezlerinin kurulumu konusunda devletin öncü rolü olabileceği gibi, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini de sürece dahil eden sosyal sorumluluk projelerinin desteklenmesi büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, fiziksel olarak kentte olmanın kentli olmaya yetmediği aşikardır. Kente dönük aidiyet duygusu, kent kültürünün oluşması ve kentle bütünleşme için oldukça önemlidir. Kente yönelik aidiyetsizlik, kentle bütünleşememe önemli bir sorun olarak topluma, ulusa, ulusal bütünlüğe zarar verebilecek kadar etkili olabilmektedir (Kurt, 2012:87). Bu nedenle, Kocaeli kimliği içerisinde farklılıklara yer vermekle birlikte, bir arada yaşamayı mümkün kılacak asgari bir ortak paydanın başarılmasında, bu çalışmanın bulgu ve çözüm önerilerinin, iç göç sonrası kentle bütünleşmenin önemini içselleştirmiş sosyal politika uygulayıcıları tarafından önemsenmesi arzulanmaktadır.

Kaynakça

- Adaman, F. ve Ç. Keyder (2006), “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006.
- Akgür, Z. G. (1997), *Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik 1970-1993*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları) No: 201.
- Bahar, O. ve F. Korkmaz-Bingöl (2010), “Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 43-61.
- Başel, H. (2007), *Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Siyaset Konferansları.
- Bülbül, S. ve A. Köse (2010), “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Çakır, Ö. (2002), “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.
- Çelik, F. (2005), “İç Göçler: Teorik Bir Analiz”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 167-184.
- Erman, T. (1996), “Kentteki Göçmenin Bakış Açısından Kent/Köy Kimliği: Niçin Köylüyüz Hala?”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 289-304.
- Es, M. ve H. Ateş (2004), “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 205-248.
- Kaya, A.; Işık İ. E, B. Şahin, E. Elmas, B. Çağlayan ve P. Aksoy (2008), *Günümüz Türkiye’sinde Yaşanan İç Göçler: Bütünleşme mi, Geri Dönüş mü?* TÜBİTAK Proje Kodu: 106K131. [http://www.akdenizgocder.org/raporlar/bilgiuniversitesi_gocarastirmaraporu.pdf] (10.06.2014).
- Kıray, M. (1982), “Toplumsal Değişme ve Kentleşme”, *Kentsel Bütünleşme*, (Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları), 57-66.
- Kocaman, T. (2008), “Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)”, Ankara: T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Kolukırkık, S. (2012), “Göçler ve Kentler: Dilovası Örneğinde Sanayileşme ve Kentleşmenin Sosyolojik Görünümü”, *Journal of World of Turk*, 4(1), 125-147.
- Kurt, Ü. (2012), *Demokratik Kent Kültürünün İnşası, Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, (İçinde) M. Şentürk (Edi.), (İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Yayınları).
- MARKA Doğu Marmara Bölgesi Demografik Yapısı ve Göç Hareketleri Raporu (2013), Bölge Planı Yayınları Serisi - 8.

- Murat, S. ve Z. Taşkesenlioğlu (2009), *Avrupa Birliği Düzeyinde Göç, Bütünleşme ve Yerel Yönetimler*, (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları), No: 14.
- Mutlu, S. (2007), *Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Özdemir, H. (2012), “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Dergisi*, 30, [http://www.akademikbakis.org/eskisite/30/11.pdf] (20.05.2014).
- Özmen, N. (2011), “Göçün 50. Yılında Bütünleşme ve Din İlişkininin Dönüşen Parametreleri: Almanya’da Türkler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(4), 395-412.
- Öztürk, M. ve N. Altuntepe (2011), “Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması”, *Journal of Yasar University*, 11(3), 1587-1625.
- Şahin, T. (2009), “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- Sapançalı, F. (2005), “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum*, 3, 51-106.
- Şen, M. (2014), “Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 40, 231-256.
- Şenyapılı, Ö. (1978), *Kentleşen Köylüler*, (İstanbul: Milliyet Yayınları).
- Taşçı, F. (2009), “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”, *Kamu-İş*, 4, 177-204.
- Tekeli, İ. (1975), “Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler” *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1), 153-176.
- Tezcan, T. (2011), “Gebze: “Küçük Türkiye’nin Göç Serüveni””, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).
- Torlak, S. E. ve F. Polat (2006), “Denizli Sevindik Mahallesi Örneği Çerçevesinde; Kentte Yaşama Süresinin Kentleşme Sürecine Etkilerinin Analizi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 15(2), 74-92.
- TÜİK (2011), *Nüfus ve Konut Araştırması*, Ankara: TÜİK, Yayın No: 4029, [http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=276], (24.01.2014).
- TÜİK (2015), *Kocaeli İline Ait İstatistik Göstergeler 2015*, Kocaeli: Kocaeli Bölge Müdürlüğü.
- Üçdoğruk, Ş. (2002), “İzmir’deki İç Göç Hareketinin Çok Durumlu Logit Teknikle İncelenmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 157-183.
- Yükseker, D. (2008), “Yerinden Edilme ve Sosyal Dışlanma: İstanbul ve Diyarbakır’da Zorunlu Göç Mağdurlarının Yaşadıkları Sorunlar”, İçinde D. Kurban, D. Yüksek, A. B. Çelik, T. Ünal, A. T. Aker (Edi.) “Zorunlu Göç” ile Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası, (Tesev Yayınları), (s:220-237).
- Yükseker, D. (2011), “Yurtlarından ve Yaşamlarından Koparılmış İnsanlar: Bir Sosyal Dışlanma Süreci Olarak Türkiye’de Kürtlerin Yerlerinden Edilmesi”, [http://spm.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2011/12/Yukseker_Sosyal-Dışlanma.pdf], (12.05.2014).